

סיכומי הגמרא

סיכומים ועבודות על פרק הבית והעלייה

הרב יוסף ספרא
כיתה ו' תשע"ה

להארת והערות: yosefsafra1@gmail.com

כל הזכויות שמורות

סיכום הסוגיא תחילת הפרק – ק"ז, א "זיקו"

מושגים חדשים

חבסה - בית שהתמוטט ונפל יש ב' אפשרויות כיצד הוא נפל, אפשרות אחת שהאבנים העליונות הכבידו על התחתונות והבית קרס תחתיו, אופן זה נקרא בלשון הגמ' "חבסא", באופן זה ההסתברות היא שהאבנים התחתונות נשברו מכובד המשא ואילו העליונות נשארו שלימות.

חבטה - האפשרות השניה היא שהרוח חבטה בעוצמה בבתלי הבית והבית נפל על צידו כמו מקל, ומחמת המכה הוא נשבר ואבניו התפזרו לכל עבר, אופן זה נקרא בלשון הגמ' "חבטא", באופן זה ההסתברות היא שהאבנים העליונות נשברו מפני שהם נפלו מגובה רב ואילו האבנים התחתונות שנפלו מגובה מועט נשארו שלימות.

דין הבית והעלייה שנפלו

למדנו במשנה הבית והעלייה שהיה שייך לשניים (כגון ב' אחים שירשו מאביהם בית ועלייה, ואחד לקח את הבית ואחיו את העלייה) ונפל, ואין יודעים למי שייך העצים והאבנים והעפר מהבית והעלייה שנפלו, מספק יחלקו בהם, ואם יש אבנים שלימות ושבורות וכל אחד טוען שהשלימות שלי, בודקים לפי סוג הנפילה אילו אבנים ראויות להישבר, שאם נחבס הבית ונפל תחתיו אנו יודעים שהאבנים של הבית נשברו, ואם נחבט הבית ונפל אנו יודעים שהאבנים של העלייה נשברו.

ואם אחד מכיר מקצת מהאבנים שלו, הוא יטול אותם והם עולות לו מחשבון החלוקה שביניהם, שכל אבן שהוא נוטל חבירו נוטל אבן אחרת כנגדה, (ובגמ' יבואר אם שלימה או שבורה).

מקשה הגמ' מהדין שלמדנו במשנה שבודקים אילו אבנים ראויות להישבר משמע שאפשר לדעת כיצד הבית נפל על ע"י חבטה או חבסא, וא"כ מדוע בתחילת המשנה כתוב שחולקים, הרי אפשר לבדוק אם הבית נפל בחבטא ממילא האבנים השבורות שייכות לבעל העליה משום שהם נפלו מגובה רב ואילו התחתונות נשארו שלימות מפני שנפלו מגובה נמוך, ואם הבית נפל בחבסא האבנים השבורות שייכות לבעל הבית שהרי הבית נפל מפני שהאבנים התחתונות לא היה בכוחם להחזיק את משקל הבית והם נשברו?

מתרצת הגמ' שמדובר שהבית נפל בלילה ולא ראו כיצד נפל, ולכן מספק חולקים שווה בשווה.

מקשה הגמ' שנבדוק בבוקר למחרת ונראה שאם האבנים מפוזרות למרחק סימן שהבית נפל בחבטא, ואם האבנים מכונסים בערימה סימן שהבית נפל בחבסא?

מתרצת הגמ' שמדובר שפינו את האבנים מיד בבוקר ואי אפשר לראות ולדעת כיצד הבית נפל.

מקשה הגמ' שנבדוק מי פינה את האבנים ונשאל אותו כיצד היו האבנים בזמן שהוא פינה אותם.

מתרצת הגמ' שמדובר שאנשים שהלכו ברשות הרבים פינו אותם והלכו להם ואיננו יודעים מיהם אותם אנשים, ולכן א"א לשאול אותם.

ביאור הדין שחולקים ביניהם

מקשה הגמ' שנבדוק ברשות מי מונחות האבנים, וא"כ הוא "מוחזק" ונעמיד את האבנים ברשותו, והשני יצטרך להביא ראיה כדין "המוציא מחבירו עליו הראיה"?

מתרצת הגמ' שמדובר שהאבנים נמצאות בחצר משותפת של שניהם או ברשות הרבים וא"כ אין אחד מהם מוחזק יותר מחבירו.

תירוץ נוסף מכיוון שהם שותפים במגוריהם (הבית והעלייה) אין דרכם להקפיד בחצר וכל אחד מרשה לחבירו להניח את חפציו בחצירו, ולכן גם אם האבנים נפלו לרשות אחד מהם אינו נחשב למוחזק וחבירו אינו מוציא ממנו מפני שהוא לא מקפיד על חבירו ומשאל לו את חצירו.

ביאור הדין שהמכיר את אבניו נוטלם

למדנו במשנה שאם אחד מכיר מקצת אבניו הוא נוטל אותם.

מכירת הגמ' מה השני טוען, אם נאמר שהוא מודה לו שאכן האבנים שייכות לו, פשיטא שהוא יקבל אותם ומה החידוש במשנה? ואם נאמר שהשני מכחיש וטוען שהם לא שלו (אלא שלי) מדוע הראשון יקבל אותם, ומדוע הוא עדיף על השני?

עונה הגמ' שמדובר שהשני אומר איני יודע, ומכיוון שאומרים "ברי ושמא ברי עדיף" הראשון שטוען ברי לי שהאבנים שלי הוא מקבל אותם.

מקשה הגמ' לפי מה שביארנו (שבמשנה השני אומר איני יודע וברי ושמא - ברי עדיף) יקשה על רב נחמן שפסק שברי ושמא לא אומרים ברי עדיף, שלמדנו שאדם שתובע את חברו הלווית לך מנה, והנתבע אומר איני יודע אם לווייתי ממך, רב הונא ורב יהודה אומרים חייב לשלם מפני שברי ושמא ברי עדיף, ואילו רב נחמן ור' יוחנן אומרים פטור לשלם מפני שלא אומרים ברי עדיף אלא המוציא מחבירו עליו הראיה, וא"כ קשה שמהמשנה משמע שכן אומרים ברי עדיף?

מתרצת הגמ' כפי שביאר רב נחמן במקום אחר (הובא בפרק השואל) שמדובר שנתחייב לו שבועה ואינו יכול להישבע, והדין הוא שהמחוייב שבועה ואינו יכול להישבע משלם.

ומבארת הגמ' כיצד יתכן שחייב שבועה ואינו יכול להישבע, כדברי רבא שאמר שאדם שתובע את חברו אתה חייב לי מנה והנתבע אומר 50 אני מודה שלווייתי, ו-50 איני יודע אם לווייתי, מכיוון שהודה במקצת נתחייב שבועה, אך אינו יכול להישבע שהרי אינו יודע (ולא יעזור שישבע שאינו יודע משום שמטרת השבועה לברר את הדין, וגם אם נאמין לו שאינו יודע עדיין לא נתברר הדין אם חייב או לא).

וכך מדובר במשנה שאחד טוען שאבנים אלו שלו, והשני מודה לו במקצת מהם ועל מקצת אומר איני יודע, מכיוון שהוא הודה במקצת חייב שבועה ואינו יכול להישבע משום שאינו יודע, לפיכך הראשון יקבל את כל האבנים שטוען שהם שלו.

ביאור הדין שעולות לו מהחשבון

למדנו במשנה שאם אחד מכיר מקצת אבניו נוטלם ועולות לו מחשבון החלוקה שביניהם, שכל אבן שהוא נוטל חברו נוטל אבן אחרת כנגדה.

סבר רבא שכוונת המשנה שעולות לו מחשבון השבורות, שכל אבן שהוא מכיר ונוטל חברו נוטל כנגדה אבן שבורה (כגון אם הוא מכיר 20 אבנים שלימות חברו יטול כנגדן 20 שבורות).

מדדיקת הגמ' מדברי רבא, שהטוען "איני יודע" טענתו גרועה יותר מחבירו שמכיר את אבניו, שהרי הוא מקבל אבנים שבורות במקום שלימות.

מקשה אביי לרבא, אדרבה להיפך, הרי זה שטוען שהוא מכיר מקצת אבניו טענתו גרועה יותר, שהרי מתוך טענתו יש לומר שרק האבנים שהוא מכיר הם שלו ואילו שאר האבנים שאינו מכיר שייכות לחבירו, והוא מפסיד שאינו מקבל חצי מהאבנים.

ולכן אמר אביי שכוונת המשנה שעולות לו מחשבון השלימות, שכל אבן שהוא מכיר ונוטל חברו נוטל כנגדה אבן שלימה (כגון אם הוא מכיר 20 אבנים שלימות חברו יטול כנגדן 20 שלימות).

מקשה הגמ' א"כ מה מועיל לו שהוא מכיר חלק מהאבנים הרי בכל מקרה הוא היה מקבל מספר אבנים זהה, ומדוע יש לכתוב דין זה במשנה?

מתרצת הגמ' שנפ"מ אם האבנים שהוא מכיר שהם שלו הם רחבות יותר, או שהם משובחות יותר שעשויות מטיט מגובל היטב, שהוא נוטלם.

דין המשכיר עלייה ונשברה

למדנו במשנה הבית והעליה שהיו שייכים לאדם אחד והשכיר את העליה לאחר, ונשברה רצפת העליה ובעל הבית המשכיר אינו רוצה לתקן, השוכר שגר בעלייה יכול לרדת ולגור בבית עד שהמשכיר יתקן לו

את העלייה.

ר' יוסי חולק על ת"ק שסובר שבעל הבית חייב לתקן את רצפת העלייה, אלא בעל הבית התחתון נותן את קורות העץ של התקרה ובעל העלייה נותן את הטיח של רצפת העלייה.

מכירת הגמ' באיזה גודל מדובר שנפחתה רצפת העלייה שמותר לשוכר לרדת ולגור בבית?

רב אמר שמדובר שרוב הרצפה נשברה, אבל אם נפחת פחות מרוב הרצפה אינו רשאי לרדת ולגור בבית, מפני שבעל הבית יתן לו מקום בבית כפי הגודל שנשבר לו בעלייה, והשוכר אינו יכול למחות בו מפני שאדם גר חציו למעלה וחציו למטה.

ושמואל אמר שאפילו אם נשבר רק ארבעה טפחים מרצפת העלייה רשאי השוכר לרדת לגור בבית, מפני שאין זה צורת מגורים רגילה לגור חצי למעלה וחצי למטה.

באיזה אופן מדברת המשנה

מכירת הגמ' באיזה אופן מדובר במשנה שהשוכר יכול לרדת ולגור בבית, אם מדובר שסיכמו ביניהם שמשכיר לו "עלייה זו", א"כ מרגע שנשברה העלייה השוכר הפסיד שהרי סיכמו שמשכיר לו את העלייה הזו בלבד, ואם נאמר שמדובר שהשכיר לו "עלייה" סתם ולא פירש איזה עלייה, מדוע רשאי השוכר לרדת לגור בבית, הרי המשכיר התחייב לתת לו עלייה ויכול לתת לו גם עלייה אחרת?

מתוך רבא שהם סיכמו "עלייה זו שאני משכיר לך כי סלקא [עולה] סליק עמה, וכי נחית [יורדת] חות בהדא" - שאני משכיר לך עלייה כל זמן שהיא קיימת ואם היא תשבר תרד ותגור בבית, ומכיוון שהתחייב לו שאם העלייה תשבר הוא יגור בבית לפיכך הוא רשאי לרדת לבית.

מקשה הגמ' א"כ מה החידוש, הרי פשוט שאם כן סיכמו ביניהם השוכר יכול לרדת לבית?

אלא אמר רב אשי שסיכמו ביניהם "עלייה שעל גבי בית זה אני משכיר לך", שמכיוון שהוסיף את הבית כוונתו לשעבד את הבית לעלייה ולומר שאם העלייה תשבר השוכר יכול לרדת ולגור בבית, והמשנה מחדשת לנו שאע"פ שהוא לא פירש שיוכל לרדת לגור בבית זוהי כוונתו.

מכאיה הגמ' הוכחה לדין זה, שאמר רבין בר רב אדא בשם ר' יצחק, מעשה באדם שמכר לחבירו גפן ואמר לו "גפן שתלויה ע"ג עץ אפרסק אני מוכר לך", ונעקר עץ האפרסק ולא היה לקונה היכן לתלות את הגפן, ופסק ר' חייא שהמוכר חייב להעמיד לו עץ אפרסק אחר לתלות עליו את הגפן, מפני שכשהוסיף את העץ האפרסק כוונתו לשעבדו לצורך הגפן, וכל זמן שהגפן קיימת הוא חייב להעמיד לו עץ אפרסק.

ספיקות בעניני בית ועלייה

מסתפק ר' אבא בר ממל במקרה שהשוכר יורד וגר בבית, האם הוא גר לבד כמו שהיה גר בעלייה, או שמא הוא גר ביחד עם המשכיר בעל הבית מפני שהמשכיר אומר לו על דעת כך שתוציא אותי מהבית לא השכרתי לך ולא נתכוונתי לשעבד את הבית אלא שתגור איתי ביחד.

ספק שני, אם נפשוט את הספק ששניהם גרים בבית, יש להסתפק כיצד יכנס השוכר לבית, האם דרך העלייה, שיעלה לעלייה וירד בסולם לתוך הבית, מפני שבעל הבית טוען כשם שמתחילה היית נכנס לביתך דרך הגג כך תכנס גם לבית, או שמא השוכר רשאי להיכנס לבית דרך הפתח מפני שהשוכר טוען קיבלתי על עצמי טירחה לעלות לעלייה אך לא הסכמתי לטרוח לעלות לעלייה ולרדת ממנה לתוך הבית.

ספק שלישי, אם נפשוט את הספק שהשוכר נכנס דרך הפתח, יש להסתפק במקרה שהיו לבית ג' קומות, בית ושתי עליות מעליו, אמנם ברור שאם הוא שכר את הקומה השלישית ונשברה, הוא יורד לעלייה התחתונה שבקומה אמצעית, אך אם הוא שכר את העלייה שבקומה אמצעית ונשברה, האם יכול בעל הבית לומר לו שייגור בעלייה בקומה השלישית משום שהשכרתי לך עלייה וגם הקומה הג' נחשבת "עלייה", או שמא השוכר יכול לטעון שקיבלתי על עצמי טרוח לעלות קומה אחת אך לא טרוח לעלות שתי קומות, ולכן השוכר יכול לרדת לגור בבית. ומסיקה הגמ' שספיקות אלו נשארו בתיקו.

סיכום הסוגיא קיז, א "ר' יוסי אומר" - קיז, ב "אמר רב אחא"

מושגים חדשים

הרחקת ניזקין - נחלקו ר' יוסי ורבנן כשאדם עושה דברים בתוך רשותו העלולים לגרום נזקים לשכניו, האם על המזיק להרחיק מנכסיו שכניו כשיעור שלא יוכלו להזיק, או שמא מכיוון שבתוך רשותו הוא עושה על הניזק להתרחק בכדי שלא ינזק, לדעת רבנן על המזיק להרחיק עצמו, ואילו לדעת ר' יוסי על הניזק להתרחק בכדי שלא ינזק.

אמנם גם לדעת רבי יוסי שהלכה כמותו, בדברים המזיקים ב"גירי דיליה" (נזקים הנגרמים לחברו בו בזמן מבח עשיית המעשה בתוך רשותו) הרי הוא דומה למי שיורה חצים מתוך רשותו ועפו והזיקו במקום אחר, כגון ששופך מים מהעלייה והם נשפכים באופן ישיר לתוך הבית שתחתיו, כבה"ג מודה שהמזיק צריך להרחיק את מעשיו ולדאוג שלא יזיקו לחבירו.

אסמכתא - התחייבות שאדם מקבל על עצמו כלפי חברו כשהוא בטוח שלא יצטרך לבסוף לקיימה (דהיינו "התערבות" על דבר מסויים שאם יקרה ישלם לחבירו), לדוגמא: מי שפרע את מקצת חובו שהיה חייב לחברו, ומסר המלווה את שטרו ביד שלישי, ואמר הלווה לשלישי: "אם לא אתן לך את שאר החוב עבור המלווה עד תאריך פלוני, החזר את השטר למלווה ויגבה את כולו, בלי שאגבה ממנו את החלק שפרעתי", אם הגיע הזמן ולא נתן הלווה לשלישי את שאר החוב עבור המלווה - לא יתן השלישי למלווה את השטר, לפי שהתחייבותו של הלווה אינה אלא "אסמכתא", שכן סומך היה בלבו שיוכל לקיים את התנאי לפרוע את השטר בזמנו ולא יצטרך לקיים את ההתחייבות לשלם את כל השטר.

נחלקו תנאים האם "אסמכתא - קניא" והתחייבות חלה, או ש"אסמכתא - לא קניא" והתחייבות לא חלה, ולהלכה "אסמכתא - לא קניא" מכיוון שאין גמירות דעת לקיים את ההתחייבות שהרי הוא בטוח שלא יצטרך לקיימה.

זה נהנה וזה לא חסר - אדם שנהנה מנכסיו חברו וחברו אינו מפסיד מכן מאומה, לדוגמא אדם שדר בחצר חברו שאינה עומדת להשכרה, הדר נהנה שאינו צריך לשכור לעצמו מקום מגורים אחר, ובעל החצר אינו מפסיד מאומה כי בלאו הכי לא התכוון להשכירה.

נחלקו אמוראים בשאלה, האם בכגון זה, הדר חייב לשלם לבעל החצר שכר דירה, ולהלכה זה נהנה וזה לא חסר - פטור.

דין העלייה שנפחתה

למדנו במשנה ר' יוסי אומר שהתחתון נותן את התקרה והעליון נותן את הטיח שמעל הקורות של התקרה, ורבנן חולקים ואומרים שהתחתון נותן את הכל.

מכירת הגמ' מה נכלל בתקרה חוץ מהקורות?

ר' יוסי בר חנינא אמר שבכלל התקרה שהתחתון צריך לבנות גם המחצלת מקנים וקוצים שהיו מניחים על הקורות.

וסטיני בשם ריש לקיש אמר שבכלל התקרה התחתון נותן גם את הלוחות מעץ ארז שהיו מניחים ע"ג הקורות.

מבארת הגמ' שר"י בר חנינא וסטיני בשם ריש לקיש אינם חולקים, אלא כל אחד דיבר לפי המנהג במקומו, שבמקומו של ר"י בר חנינא היה נהוג להניח על הקורות מחצלת מקנים וקוצים, ובמקומו של ריש לקיש נהגו להניח לוחות של ארז.

מעשה בשניים שגרו אחד בבית ואחד בעלייה, ונפחתה המעזיבה שברצפת העלייה אך נשארו הקורות שלימות, ובכל פעם שהיה העליון שופך מים היו המים יורדים ומזיקים לתחתון, ויש לדון מי צריך לתקן את המעזיבה.

ר' חייא בר אבא אמר שהעליון צריך לתקן, **ור' אילעי בשם ר' חייא ברבי יוסי** אמר שהתחתון צריך לתקן, וסימן לזכור איזה ר' חייא אמר שהתחתון צריך לתקן מהפסוק "ויוסף הורד מצרימה" דהיינו שר' חייא בר יוסי סובר שהתחתון מתקן.

מבארת הגמ' שאולי נאמר שהמחלוקת ביניהם היא המחלוקת של ר' יוסי ורבנן במשנתנו, שלדעת ר' חייא בר אבא שהעליון מתקן הוא סבר כר' יוסי במשנה שהעליון נותן את המעזיבה, וסברתו היא משום שעל המזיק להרחיק את עצמו מן הניזק, וכיוון שהעליון הוא המזיק עליו לתקן, ואילו **ר' חייא ברבי יוסי** סבר שהתחתון מתקן סבר כרבנן במשנה שהתחתון נותן גם את המעזיבה, וסברתם היא משום שעל הניזק להרחיק את עצמו מהמזיק, ולכן התחתון שהוא הניזק צריך לתקן את המעזיבה בכדי שלא ינזק

מהמים.

דוחה הגמ' שא"א לבאר שהמחלוקת במשנה היא בדין האם על הניזק או המזיק להרחיק את עצמו, משום שר' יוסי ורבנן סוברים להיפך.

שלמדנו במשנה בבא בתרא [כה, ב] שלדעת רבנן אדם שרוצה ליטוע עץ בחצירו ובחצר חבירו יש בור מים עליו להרחיק מהבור 25 אמה (כ-12.5 מטר) ואם הוא נוטע עץ חרוב או שקמה עליו להרחיק 50 אמה מהבור, מפני ששרשי האילן מתפשטים ומזיקים לבור, בין אם הבור מעל העץ (כגון שהבור נמצא בהר והאילן בתחתית ההר), ובין אם הבור בצד דהיינו בגובה שווה מהאילן, ואם הוא נטע, עליו לקצוץ את העץ ובעל הבור ישלם לו את ההפסד, ואם הוא נטע את העץ לפני שהיה בור אינו צריך לקצוץ, וכן בספק אם קודם נטע את העץ או שקודם שכינו חפר את הבור אינו צריך לקצוץ, ואילו ר' יוסי סובר שבכל מקרה אינו צריך לקצוץ מפני שהוא נטע בחצירו ושכינו לא יכול למנוע ממנו להשתמש בחצירו.

ומוכח שר' יוסי סבר שעל הניזק להרחיק את עצמו ורבנן סוברים שעל המזיק להרחיק עצמו, ואילו אם נבאר שהמחלוקת במשנתנו תלויה בדין זה מתבאר שר' יוסי סובר שעל המזיק להרחיק (העליון נותן את המעזיבה), ורבנן סוברים שעל הניזק להרחיק (התחתון נותן הכל).

ולכן מכארת הגמ' שאכן ר' חייא בר אבא ורבי חייא ברבי יוסי לא חולקים במח' ר' יוסי ורבנן במשנתנו, אלא במח' ר"י ורבנן בבא בתרא לגבי האילן, שר' חייא בר אבא סבר שהעליון מתקן כדעת רבנן שם שהמזיק צריך להרחיק עצמו, ור' חייא ברבי יוסי סבר שהתחתון מתקן כדעת ר' יוסי שם שהניזק צריך להרחיק את עצמו.

ור"י ורבנן במשנתנו חלקו בדין אחר לגמרי, שבמשנתנו מדובר שהעליון תובע את תיקון המעזיבה משום שהוא חושש שמא ישמט אחד הנסרים ממקומו והוא יפול למטה, שרבנן סוברים שהמעזיבה מיועדת לחזק את התקרה ולכן התחתון מחוייב לתקן את התקרה, אך ר' יוסי סבר שהמעזיבה היא לטובת העליון שתהיה לו רצפה ישרה וחלקה ולכן העליון חייב לתקן.

מקשה הגמ' והרי אמר ר' אשי שלמד מרב כהנא שר' יוסי (בבא בתרא שסובר שהניזק צריך להרחיק) מודה שאם המזיק מזיקו ב"חיצים שלו" דהיינו באופן ישיר ע"י המעשה שלו, המזיק צריך להרחיק עצמו, ורק באופן שע"י מעשיו נגרם נזק כמו באילן שאינו מזיקו בעצם נטיעת האילן אלא בשורשים שיתפשטו לאחר זמן סובר ר' יוסי שהניזק צריך להרחיק את עצמו, וא"כ במקרה שנפחתה המעזיבה והמים שהעליון שופך מזיקים לתחתון, הרי מעשיו ממש גורמים לנזק, וכיצד אמר ר' חייא ברבי יוסי שהתחתון צריך לתקן?

מתרצת הגמ' שלא מדובר שהמים שהעליון שופך מיד נשפכים ומזיקים למטה, אלא שהמים ששופך היו מתכנסים ורק לאחר מכן נשפכים למטה, שאין זה מכח מעשיו ממש.

הבית והעלייה שנפלו ואין בעה"ב רוצה לתקן

למדנו במשנה הבית והעלייה של שניים (כגון שני אחים שירשו מאביהם, ואחד נטל את הבית ואחיו את העלייה) שנפלו, ובעל העלייה רוצה לבנות את העלייה אך בעל הבית אינו רוצה לבנות את הבית ואת התקרה, וממילא בעל העלייה אינו יכול לבנות את העלייה, הדין הוא שבעל העלייה יבנה את הבית עם התקרה ויגור בבית עד שבעל הבית ישלם לו את ההוצאות בבניית הבית, וכשישלם לו הוא יבנה את העלייה.

ר' יהודה חולק וסובר שאם העליון יגור בבית נמצא שהוא גר בתוך של חבירו ועליו לשלם לו שכירות, מפני שזה נהנה וזה לא חסר חייב (לדעת ר' יהודה), ואם הוא לא ישלם לו נראה כריבית (שכאשר בעל הבית יחזיר לו את הכסף שהוציא על בניית הבית, מתברר למפרע שבעה"ב וויתר לו על שכר הדירה בגלל שהלווה לו את הכסף עד עכשיו) ולכן בעל העלייה יבנה את הבית ואת העלייה לגמרי כולל התקרות של הבית והעלייה, ונמצא שאינו נהנה מהבית שהרי הוא יכול לגור בעלייה (וזה אינו נהנה וזה אינו חסר לכר"ע פטור), ויגור בבית עד שישלם לו בעה"ב את הוצאות הבניה (בכדי ללחוץ על בעל הבית לשלם).

תוס' (ד"ה ר' יהודה) מקשה על שיטת רש"י שביאר לדעת ר' יהודה שאם לא משלם לו נראה כריבית, וקשה מה שייך כאן ריבית שהרי לא הלווה לו מאומה, ואם היה נשרף הבית בעה"ב לא היה משלם לו כלום. ועוד הקשה מדוע צריך לטעם זה שנראה כריבית, הרי לדעת ר' יהודה מספיק הטעם שזה נהנה וזה חסר חייב.

תוס' (ד"ה ויושב בבית) מק' על דברי רש"י שביאר שמכיוון שהוא בנה את הבית ואת העלייה אינו נחשב נהנה מהבית שהרי הוא יכול לדור בעלייה, וקשה שהרי הוא נהנה שאינו צריך לעלות לעלייה? ולכן תוס' חולק על רש"י וגורם "ומקרה את העלייה ויושב בתוכה" דהיינו שהוא אכן יגור בעלייה ולא בבית, ורק שאינו מניח לבעה"ב להיכנס לבית עד שישלם לו הוצאותיו.

אמר ר' יוחנן בג' מקומות לימד אותנו ר' יהודה שאסור לאדם להינות ממון חבירו שלא במתנה גמורה עד שיתן לו מדעתו ורצונו, אע"פ שנראה היה לומר שמותר לו להינות.

א) הדין שלמדנו במשנה שאם בעל הבית אינו רוצה לבנות לדעת ר' יהודה אסור לו לגור בבית (אם לא בנה את העלייה - לדעת רש"י).

ב) הדין שלמדנו במשנה בבא קמא [ק, ב] אדם שנתן צמר לצבע שיצבע לו בצבע אדום והוא צבע את הצמר בשחור, או להיפך, לדעת ר' מאיר הצבע נחשב לגזלן והוא קנה את הצמר בשינוי ולכן הצבע משלם לבעל הצמר את מחירו והצמר נשאר אצלו, (שמהתורה רק אם הגזילה נשארה כעין שגזל מחזיר אותה, אך אם הגזילה השתנתה הוא קנה אותה וחייב לשלם כסף).

אך ר' יהודה חולק ואומר שהצבע לא משלם ולוקח את הצמר, אלא ישלם לצבע וידו על התחתונה, שבודקים כמה ההוצאות של הצבע על הצבע והעצים והזמן שטרח, ובודקים בכמה השביח הצמר וישלם את המחיר הנמוך, (לדוגמא אם הצמר היה שווה 10 ₪ וכעת לאחר הצביעה הוא שווה 20 ₪ - השבח = 10 ₪, ואילו הוצאות הצבע והטירחה שוות 20 ₪, הוא ישלם לו את השבח שהוא הסכום הנמוך, ואם השבח 20 ₪ וההוצאות רק 10 ₪, הוא ישלם לו את ההוצאות שזה הסכום הנמוך), וטעמו של ר' יהודה שאם הצבע יקח את הצמר נמצא שהצבע מרוויח בכך שקנו עבורו את הצמר מהשוק והוא לא היה צריך לטרוח ונמצא שהוא נהנה מממון חבירו.

ג) הדין שלמדנו במשנה בבא בתרא [קסח, א] לגבי אדם שלוה כסף מחבירו וכתבו שטר, ולאחר זמן הוא פרע מקצת מהכסף, ומכיוון שחשש שמא המלווה ישוב ויגבה את כל החוב שכתוב בשטר, הם הפקידו את השטר אצל אצל אדם שלישי, והלווה אמר לו כך: "אם אני לא ישלם את כל החוב עד זמן מסויים תחזיר את השטר למלווה שיגבה את כל החוב, ומה ששילמתי לו כעת יהיה מתנה", ואכן הלווה לא שילם בתוך הזמן שנקב, ר' יוסי סובר שהשליש שהופקד אצלו השטר יחזיר אותו למלווה והוא יגבה את כל החוב, ואילו ר' יהודה חולק ואומר שהשליש לא יחזיר את השטר למלווה מפני שהלווה לא נתן את הכסף במתנה גמורה, שהרי הוא היה בטוח שהוא ישלם את שאר החוב בזמן, ואסור לאדם להינות מממון חבירו.

דוחה הגמ' את דברי ר' יוחנן, משום שאפשר לבאר את דעת ר' יהודה באופן שונה ולא מטעם שאסור לאדם להינות מממון חבירו, שבמשנתנו שר' יהודה אסר להשתמש בבית אפשר לומר שזה משום שבעל הבית טוען לבעל העלייה שכשאתה דר בעלייה שלי אתה משחיר לי את הקירות, ונמצא זה נהנה וזה חסר ולכן חייב, אבל במקרה שזה נהנה וזה לא חסר יתכן שר' יהודה יודה שפטור.

ובמקרה השני שנתן צמר לצבוע אדום וצבעו שחור טעמו של ר' יהודה משום שיש כלל "כל המשנה ידו על התחתונה" דהיינו שקנסוהו חכמים שיקבל את הסכום הנמוך מפני ששינה ממה שסיכמו עמו, אך לא מטעם שנהנה מממון חבירו.

ובמקרה השלישי באדם שפרע מקצת מהחוב והפקיד את השטר בידי שליח ואמר לו אם לא אשלם עד זמן פלוני תחזיר את השטר למלווה שיגבה את כל החוב, שר' יהודה אסר להחזיר את השטר, הטעם מפני שהתחייבות היא "אסמכתא", שהרי היה בטוח שהוא יחזיר בזמן, ואסמכתא לא קונה, אך לא מטעם שאסור לאדם להינות מממון חבירו.

סיכום הסוגיא ק"ז, ב "אמר רב אחא" - ק"ח, א נקודותיים "השוכר"

מושגים חדשים

אבני בנין - בזמן הגמ' היו רגילים לבנות את הבית מכמה סוגי אבן:

גויל - אבנים לא מסותתות שעוביים שישה טפחים.

גזית - אבנים מסותתות שעוביים חמישה טפחים.

כפיסים - חצאי לבנים (רוחב לבניה ג"ט) שעוביים טפח וחצי, ועובי הכותל הבנוי מהם היה ארבעה טפחים, שהיו מניחים חצי לבניה מכל צד ובאמצע עוד טפח של אבנים דקות וסיד.

לבנים - אבנים ברוחב ג' טפחים.

הבית והעלייה שנפלו ורוצה בעל הבית לבנות באופן שונה

אמר רב אחא בר אדא בשם עולא הבית והעלייה שנפלו, ובעל הבית רוצה לבנות את הבית בסוג אבנים שונה מהאבנים שהיה בנוי בתחילה, אם הבית היה בנוי מתחילה באבני גזית שעובי הכותל היה חמישה טפחים וכעת הוא רוצה לבנות באבני גויל שעובי הכותל יהיה שישה טפחים, מכיוון שהוא מרחיב את עובי קירות הבית ומחזקם שומעים לו ומותר לו לבנות באבני גויל.

אך אם הבית היה בנוי באבני גויל שעוביים שישה טפחים ובעל הבית רוצה כעת לבנות באבני גזית שעוביים רק חמישה טפחים, יכול בעל העלייה להתנגד ויהיה אסור לו לבנות בגזית מפני שהוא מחליש את הבניין בכך שהוא ממעיט את עובי הקירות.

וכן אם הבית היה בנוי בתחילה בלבנים שעוביים שלשה טפחים וכעת הוא רוצה לבנות בכפיסין שעוביים ארבעה טפחים, שומעים לו ויכול לבנות בכפיסים מפני שהוא מרחיב את הקירות ומחזקם.

אך להיפך אם הבית היה בנוי בכפיסים שעוביים ארבעה טפחים והוא רוצה לבנות בלבנים שעוביים רק ג' טפחים, אין שומעין לו ואינו יכול להמעיט את עובי קירות הבית.

דין נוסף אם תקרת הבית היתה בנויה מקורות של עץ שקמה וכעת הוא רוצה לבנותה מקורות של עץ ארז מותר לו מפני שעץ ארז הוא חזק יותר, אך להיפך אם תקרת הבית היתה מעצי ארז אינו יכול לשנות ולבנותה מעצי שקמה משום שהם חלשים יותר.

דין נוסף אם בבית היו הרבה חלונות וכעת הוא רוצה לבנות את הבית שיהיה בו פחות חלונות, מותר לו מפני שכעת הבית יהיה חזק יותר, אך להיפך אם היו מעט חלונות בבית וכעת הוא רוצה לבנות בית עם הרבה חלונות אסור לו מפני שכעת הבית יהיה חלש יותר.

דין נוסף אם בעל הבית רוצה לבנות את קירות הבית בגובה יותר ממה שהיה בתחילה, אסור לו מפני שהוא מטריח את בעל העלייה לעלות יותר, וכן מפני שהוא ממעט מחוזק הבניין שקיר נמוך חזק יותר מקיר גבוה, אך להיפך אם הוא רוצה לבנות את הקירות בגובה נמוך יותר מותר לו מפני שכעת הקירות יהיו יותר חזקים.

בעל העלייה שרוצה לבנות באופן שונה

הבית והעלייה שנפלו ובעל הבית בנה את הבית, ובעל העלייה רוצה לבנות את העלייה באופן שונה ממה שהיתה בנויה בתחילה, אם בתחילה העלייה היתה בנויה מאבני גויל שעוביים שישה טפחים והוא רוצה לבנות כעת באבני גזית שעוביים רק חמישה, מותר לו מפני שממעיט את כובד המשא של קירות העלייה על הבית, אך להיפך אם העלייה היתה בנויה מאבני גזית והוא רוצה לבנות באבני גויל יכול בעל הבית למחות בידו ואסור לו לבנות בגויל מפני שהוא מכביד על הבית ומחלישו.

וכן אם בתחילה העלייה היתה בנויה מלבנים שהם ג' טפחים וכעת הוא רוצה לבנות בכפיסים שהם ד' טפחים אסור לו מפני שהוא מכביד על הבית, אך להיפך אם העלייה היתה בנויה מכפיסים והוא רוצה כעת לבנותה מלבנים מותר לו מפני שהוא ממעיט מכובד המשא על הבית.

דין נוסף אם תקרת העלייה היתה בנויה מקורות של עץ שקמה וכעת הוא רוצה לבנותה מקורות של עץ ארז אסור לו מפני שעץ ארז כבד יותר, אך להיפך אם תקרת העלייה היתה מעצי ארז יכול לשנות ולבנותה מעצי שקמה משום שהם קלים יותר.

דין נוסף אם בעלייה היו מעט חלונות וכעת הוא רוצה לבנות בה הרבה חלונות אסור לו מפני שכעת העלייה מכבידה יותר על הבית, אך להיפך אם היו הרבה חלונות בעלייה וכעת הוא רוצה לבנות את העלייה שיהיה בה פחות חלונות, מותר לו מפני שכעת היא פחות מכבידה על הבית.

דין נוסף אם בעל הבית רוצה לבנות את קירות העלייה בגובה יותר ממה שהיה בתחילה, אסור לו מפני שהוא מכביד יותר על הבית, אך להיפך אם הוא רוצה לבנות את הקירות בגובה נמוך יותר מותר לו מפני שכעת הקירות מכבידים פחות על הבית.

הבית והעלייה שנפלו ואין לשניהם כסף לבנות

מכירת הגמ' מה הדין אם הבית והעלייה נפלו, ובעל הבית ובעל העלייה עניים ואין להם כסף לבנות ובעל הבית רוצה למכור את הקרקע, האם יש לבעל העלייה חלק בקרקע?

תוס' [ז"ה לא לזה] מקשה על פירש"י שביאר שמדובר שבעה"ב רוצה למכור את הקרקע, שא"כ פשיטא שאסור לו למכור את הקרקע מפני שהיא משועבדת לבניית העלייה כשירצה, אמנם אם בעל הבית רוצה למכור לאחר את הבח שישי לו בקרקע דהיינו כדי שיבנה בו בית ובעל העלייה יבנה על גביו כשירצה, פשיטא שהוא יכול למכור בעניין זה. ולכן תוס' חולק על רש"י וסובר שמדובר שבעל הבית רוצה לזרוע בקרקע ולא למוכרה, והנידון האם גם בעל העלייה יש לו חלק לזרוע בקרקע.

מכירה הגמ' ברייתא שאומרת שאם אין לשניהם אפשרות לבנות, בעל העלייה לא מקבל כלום מהקרקע. **מכירה הגמ'** ברייתא נוספת בעניין זה שאין לשניהם לבנות ומכרו את הקרקע, ר' נתן אומר שבעל הבית יקבל שני שלישי מהכסף ובעל העלייה יקבל שלישי, **ואחרים אומרים** שבעל הקרקע יקבל שלשה רבעים ובעל העלייה יקבל רק רבע.

אמר רבה להלכה נפסק כר' נתן משום שהוא היה אב ב"ד ויורד לעומק הדין, ולכן הלכה כמותו. וטעמו של ר' נתן משום שהוא סבר שהבית מכביד על העלייה וגורם שהיא תחזיק מעמד פחות זמן מאשר מחזיק בית בלי עלייה, והזמן שהוא ממעיט מהבית הוא שלישי, דהיינו אם הבית בלא העלייה היה עומד 90 שנה, כשיש עלייה עליו הוא יחזיק מעמד רק 60 שנה, וא"כ נמצא שלבעל העלייה יש שלישי בחלקו של הבית ולכן הוא מקבל שלישי מהקרקע.

דינים נוספים בנפילת הבניין

מתני' וכן בית הבד שעושים בו שמן שהיה בנוי בתוך הסלע שבצלע ההר ועל גגו נמצאת גינה ששייכת לאחר, שבתחילה היה שייך לאדם אחד וכשנפטר נטלו בניו אחד את בית הבד והשני את הגינה, ונחסר גגו של בית הבד וכעת בעל הגינה אינו יכול לזרוע באותו מקום, בעל הגינה יורד וזורע בקרקע בית הבד עד שבעל בית הבד יבנה את התקרה ובעל הגינה יוכל לזרוע בה.

תוס' [ז"ה וכן בית הבד] מקשה על פירש"י שביאר שמדובר כאן באחים שחלקו ולא בשוכר ומשכיר, דמשמע מדברי הגמ' שגם כאן נחלקו רב ושמואל בכמה נפחתה התקרה, שמדובר כאן כמו במשנה לעיל שנחלקו רב ושמואל, ושן מדובר בשוכר ומשכיר.

ועוד קשה דאם באחים שחלקו התחתון צריך לבנות את התקרה מדוע לעיל במשנה שנפחתה העלייה העמדנו בשוכר ומשכיר ולא באחים כמו כאן.

ואם נאמר שלשון המשנה "וכן בית הבד" משמע שזה המשך של המשנה לעיל שמדברת על בית ועלייה שנפחתו, מדוע המשניות הללו לא סמוכות אחת לשניה ומפסיקה ביניהם המשנה שמדברת על מח' ר' יהודה ורבנן.

דין נוסף הכותל והאילן שהיו חזקים ונפלו לרשות הרבים והזיקו, הבעלים פטור מלשלם מכיוון שהוא אנוס שלא היה לו לחשוב שהם יפלו, אך אם ב"ד ראו שהם נוטים ליפול וקבעו לו זמן שעליו לקצוץ את האילן ולסתור את הכותל, אם הם נפלו בתוך הזמן שבי"ד קבעו פטור מפני שהוא אנוס, ואם הם נפלו לאחר הזמן שבי"ד קבעו חייב מפני שהוא פושע שלא קצץ את האילן וסתר את הכותל אע"פ שהתרו בו.

דין נוסף מי שהיה כתלו סמוך לגינה של חברו ונפל הכותל לגינה של חברו, ואומר בעל הגינה לבעל הכותל פנה אבניך, ואמר לו בעל הכותל שמכיוון שהם נפלו ברשותך אני נותן לך אותם במתנה, אין שומעין לו וחייב בעל הכותל לפנות את האבנים מפני שבעל הגינה לא רוצה לקנותם בקניין חצר (והחצר אינה קונה דבר הפקר או מתנה אם אין בעליה רוצים בכך), אבל אם בעל הגינה הסכים ליטול את האבנים ופינה אותם, ולאחר מכן בעל הכותל התחרט והוא רוצה בחזרה את האבנים, והוא אומר לבעל הגינה שפינה את האבנים אני ישלם לך את ההוצאות בפינוי האבנים ותתן לי אותם בחזרה, מכיוון שבעל הגינה זכה כבר באבנים אין שומעין לו ובעל הגינה אינו מחוייב להחזירם לו.

תוס' [ד"ה אמר ליה] מבאר שאע"פ שאדם שהפקיד את נזקיו לאחר שהחפץ נפל באונס ונשבר פטור (כגון שנשבר כדו ברה"ד באונס והפקיד את השברים והזיקו פטור), כאן חייב בעל הכותל לפנות את אבניו, מפני שמדובר שאין בוונתו להפקיר את האבנים אלא לדחות את בעל הגינה ולהשתמש מלפנותם.

דין נוסף אדם ששכר פועל בכדי שילקט עמו קש ותבן ולאחר שגמר מלאכתו ביקש את שכרו, ואמר לו בעל הבית שיטול את התבן והקש שילקט בשכרו, אין שומעין לבעל הבית אם הפועל רוצה דווקא כסף ובעה"ב חייב לשלם לו כסף, אמנם אם הפועל הסכים ליטול את הקש והתבן בשכרו, ובעה"ב התחרט ורוצה לשלם לו ולקחת את הקש והתבן בחזרה, אין שומעין לו אם הפועל אינו רוצה בכך מפני שהוא זכה בקש ובתבן.

מכירת הגמ' שבמקרה שנפחתה תקרת בית הבד שהעליון יורד וזורע בבית הבד נחלקו רב ושמואל.

רב אמר שדווקא אם נפחתה רוב התקרה יכול בעל הגינה לזרוע בכל קרקע בית הבד, אך אם לא נפחתה רובה אינו יכול לרדת ולזרוע בכל בית הבד אלא רק במקום בשיעור הפחת שנחסר לו בגינה, מפני שאדם זורע חציו למעלה וחציו למטה.

ושמואל אמר שאפילו אם נחסר רק ארבעה טפחים רשאי בעל הגינה לרדת ולזרוע בכל שטח בית הבד מפני שאדם לא זורע חציו למעלה וחציו למטה.

מכירת הגמ' שצריך את המח' של רב ושמואל כאן לגבי בית הבד, וכן לעיל לגבי בית ועלייה שנפחתה רצפת העלייה שהעליון רשאי לרדת לגור בבית, גם נחלקו רב ושמואל בכמה נפחתה התקרה.

משום שאם היו משמיעים לנו את המחלוקת רק לגבי בית ועלייה היינו חושבים שדווקא שם שנפחת הבית שמואל אמר שאפילו אם נפחת רק ארבעה טפחים רשאי לרדת לבית מפני שאדם לא עשוי לרדת ולגור קצת למעלה וקצת למטה, אך במשנתנו שנפחת גג בית הבד, שלעניין זריעה אנשים עשויים לזרוע מקצת למעלה ומקצת למטה, היינו חושבים ששמואל מודה לרב שרק אם נפחת רוב תקרת בית הבד רשאי לרדת ולזרוע למטה, ולכן הגמ' השמיעה לנו שגם כאן הם חולקים.

ואם היתה נאמרת המח' רק כאן לעניין בית הבד, היינו אומרים שדווקא כאן רב סובר שרק אם נפחת רוב התקרה רשאי לרדת לזרוע למטה, מפני שאדם עשוי לזרוע מקצת למעלה ומקצת למטה, אך בבית ועלייה היינו חושבים שרב מודה לשמואל מפני שאין אדם עשוי לדור חציו למעלה וחציו למטה, ולכן הגמ' השמיעה לנו שגם שם הם חולקים, ולכן הוצרכו לחלוק בב' המקומות.

כמה זמן נותנים

למדנו במשנה שאם ב"ד קבעו לו זמן לקצוץ את האילן ולסתור את הכותל ונפל לאחר הזמן חייב.

מכירת הגמ' כמה זמן רגילים ב"ד לקבוע בדרך כלל במקרים כאלו?

אמר רבי יוחנן שלושים יום, (אמנם אם ב"ד סבורים שיש חשש סכנה שיפול הכותל קודם שלושים יום יכולים לתת לו פחות זמן).

תוס' [ד"ה זמן ב"ד] מבאר שמכאן לומדים לכל דבר כגון לפרוע חוב שסתם זמן ב"ד הוא שלושים יום, אמנם יש דברים בניזיקין שלא אומרים שזמן הפינוי הוא ל' יום אלא מיד, מפני שבזמן קצר אפשר לפנותם, כגון אדם שנשבר כדו ברה"ד או שמת הגמל שלו ברה"ד שהוא מחוייב מיד לסלקו מפני שהם מזיקים מיד ובקלות מסלקים אותם, אך בכותל ואילן שאינן מזיקים מיד נותנים לו זמן עד ל' יום.

ד"ן הכותל שנפל לגינת חבירו

למדנו במשנה מי שהיה כתלו סמוך לגינה של חבירו ונפל הכותל לגינה של חבירו, ואומר בעל הגינה לבעל הכותל פנה אבניך, ואמר לו בעל הכותל אני נותן לך אותם במתנה, אין שומעין לו וחייב בעל הכותל לפנות את האבנים, אבל אם בעל הגינה הסכים ליטול את האבנים ולאחר מכן בעל הכותל התחרט והוא רוצה בחזרה את האבנים, והוא אומר לבעל הגינה אני ישלם לך את ההוצאות בפינוי האבנים ותתן לי אותם בחזרה, אין שומעין לו.

מדייקת הגמ' שמדברי המשנה שאמרה שאם בעל הכותל התחרט ואומר לבעל הגינה שאשלם לך את ההוצאות ותחזיר לי את האבנים, מוכח שמדובר שבעל הגינה כבר פינה את האבנים, ולכן בעל הכותל אינו יכול להתחרט, אך אם בעל הגינה לא פינה את האבנים עדיין יכול בעל הכותל להתחרט.

מקשה הגמ' מדוע בעל הכותל יכול להתחרט, הרי לכאורה קנתה לו החצר לבעל הגינה בקניין חצר כפי שאמר ר' יוסי בר חנינא שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו?

מתרצת הגמ' שהחצר קונה דווקא כאשר בעל החפץ מתכוין להקנות, אך במקום שאינו מתכוין להקנות כמו כאן שכוונתו היא רק להשתמט ולהתחמק מפינוי האבנים ואין כוונתו באמת להקנותם, בכה"ג חצר לא קונה.

תוס' [ד"ה ליקני] מבאר שקושיית הגמ' היא דווקא לשיטת ר"י בר חנינא שסובר שחצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו, אך ללא דברי ר"י בר חנינא לא קשה משום שהחצר אינה קונה אם אינו עומד בצידה, אפשר להעמיד שמדובר כאן שבעל הגינה לא עמד בצד השדה ולכן לא קנה.

סיכום הסוגיא ק"ח, א נקודותיים "השוכר" - ק"ח, ב "אמר אביי"

מושגים חדשים

המגביה מציאה לחבירו - אדם שראה מציאה ואמר לחבירו "הגבה את המציאה בשבילי" לדעת ר' נחמן המגביה זכה במציאה ולא זה שהגביה עבורו.

מציאת פועל - פועל שנשכר לעבודה ובמהלך עבודתו מצא מציאה למי שייכת? אם הוא נשכר לעבוד בדבר מסויים כגון לבצור - המציאה שייכת לפועל. אך אם הוא נשכר לעבודה ולא פירש איזה עבודה - המציאה שייכת לבעה"ב ששכר אותו מפני שגם זה בכלל עבודתו, וכ"ש אם נשכר לצורך הגבהת מציאות שבעה"ב קנה את המציאות שהפועל הגביה (אע"פ שהמגביה מציאה לחבירו לא קנה, בפועל הוא קנה מפני שהוא שכור לו).

הבטת בהפקר - אדם ששומר על הפקר באמצעות הבטת עליו ולא הגביה אותו, ישנו נידון בגמ' האם הוא קנה או לא.

מנחת העומר - מצוות עשה על הציבור להביא מן השעורים של התבואה החדשה של אותה שנה למחרת יו"ט ראשון של פסח, וקוצרים אותם בלילה הקודם להבאתם.

שתי הלחם - מצוות עשה להקריב בחג השבועות שתי חלות של חיטים מהתבואה החדשה של אותה שנה.

ספיחים - גידולים שגדלו מאלהים בשנת השמיטה, חכמים אסרו אותם באכילה ובהנאה מכיון שהיו עוברי עבירה זורעים בסתר באיסור בשנת השמיטה והיו אומרים שהיבול גדל מאליו, (אמנם באילנות אין איסור זה אלא רק בצמח חד שנתי דהיינו שצריך לזרעו בכל שנה מחדש), ולצורך הקרבת העומר ושתי הלחם לא נאסרו ספיחים משום שאי אפשר להביאם מתבואה ישנה אלא דווקא מתבואה חדשה שגדלה בשנה זו.

מדוע צריך במשנה ב' מקרים דומים

למדנו במשנה השוכר את חבירו לעבוד עמו בקש ובתבן ואמר לו "טול מה שעשית בשכרך" אין שומעין לו, ואם הפועל הסכים ולאחר מכן בעה"ב מתחרט ואומר לו טול את שכרך ותחזיר לי את הקש והתבן אין שומעין לו.

דין זה דומה לדין הקודם במשנה שאם נפל כותלו לגינת חבירו אינו יכול לומר לו "הגיעוך" אלא חייב לפנות, אך אם בעל הגינה הסכים אינו יכול להתחרט ולשלם לו את הוצאותיו ולקחת את האבנים בחזרה, וצריך להבין מדוע נכתבו במשנה ב' דינים דומים?

מכירת הגמ' שצריך לכתוב את ב' המקרים, משום שאם היה נכתב רק הדין הראשון בכותל שנפל לגינת חבירו, היינו חושבים שדווקא כאן אין שומעין לו כשאמר "הגיעוך" משום שבעל הכותל אינו חייב כסף לבעל הגינה אלא נותן לו את האבנים במתנה, ומתנה כזו שמזיקה לו בגינה אין שומעין לו, אך במקרה השני ששכר פועל לעשות עמו בקש ובתבן שהוא חייב לו שכר יתכן ששומעין לו ויכול לומר לו "טול מה שעשית בשכרך", שהרי אנשים רגילים לומר "מבעל חובך אפילו סובין תקח", ולכן נכתב גם המקרה השני שאין שומעין לו וחייב לשלם לו כסף.

ואם היה נכתב רק המקרה השני בפועל היינו חושבים שדווקא בפועל אם הוא קיבל על עצמו לקחת את הקש והתבן בעה"ב לא יכול להתחרט ולשלם לו משום שהוא חייב לפועל שכר על עבודתו והוא קנה את הקש, אך לגבי כותל שאין בעל הכותל חייב מאומה לבעל הגינה יכול בעל הכותל להתחרט, ולכן נכתב גם המקרה בכותל ללמדנו שאינו יכול להתחרט.

ביאור הסתירה מהמשנה לברייתא

למדנו במשנה שהשוכר את חבירו לעבוד עמו בקש ובתבן ואמר לו "טול מה שעשית בשכרך" אין שומעין לו.

מקשה הגמ' שברייתא למדנו שבמקרה הזה כן שומעין לו ויכול לומר לפועל "טול מה שעשית בשכרך"?

מתרץ רב נחמן שבמשנה מדובר ששכר את הפועל ללקט קש ותבן בשדה שלו ולכן הוא חייב לשלם לו כסף ואינו יכול לומר לו שיטול את מה שעשה, ואילו בברייתא מדובר ששכר את הפועל לעבוד בשל חבירו ולפיכך אינו חייב לשלם לו משום שלא נהנה מעבודתו, ואם בעל השדה לא רוצה לשלם לו יכול

השוכר לומר לפועל שיטול את מה שעשה בשכרו.

מקשה רבא לרב נחמן, הרי כששכרו לעבוד בשדה שלו הטעם שחייב לשלם לו משום שהוא שכר אותו, וא"כ גם בשדה של חברו הוא יכול לתבוע אותו ולומר לו אתה שכרת אותי ועליך מוטל לשלם לי ואינך יכול לומר לי "טול מה שעשית בשכרך"?

שלמדנו בברייתא אדם ששכר פועל ע"מ שיעבוד בשדה שלו, אך הראה לו על שדה חברו (בכוונה או בטעות) והפועל אכן עבד בשדה חברו, השוכר חייב לשלם לפועל את השכר שסיכם עמו, ויכול השוכר לחזור ולתבוע מבעל השדה כמה שנהנה ממלאכת הפועל, ומוכח שעל השוכר לשלם לפועל ולא כדברי ר"נ.

אלא מתרץ רב נחמן שבמשנה מדובר בשדה שלו (כפי שנתבאר לעיל), ואילו בברייתא מדובר ששכרו ללקט עבורו קש ותבן של הפקר, ומכיוון שסובר ר"נ שהמגביה מציאה לחברו לא קנה חברו, א"כ הפועל זכה בקש והתבן כשהגביהם והשוכר עדיין לא זכה בהם מכיוון שלא הגביהם, וא"כ מכיוון שהשוכר לא קנה אותם עדיין לא הושלמה מלאכת הפועל ולא נתחייב לשלם לו את שכרו ואין עליו איסור "בל תלין", ולכן יכול לומר לפועל טול את הקש והתבן שהם שלך.

מקשה רבא לרב נחמן שלמדנו בברייתא שמציאת הפועל שייכת לפועל אם שכרו בעל הבית למלאכה מסוימת כמו לעדור, אך אם שכרו לעבוד אצלו היום ולא פירש באיזה מלאכה, נמצא שכל מלאכה שהוא עושה היא עבוד בעל הבית, ולכן גם את המציאה שהוא מצא כשהגביהה הרי זה חלק ממלאכתו וזכה בה בעה"ב, וא"כ מתבאר שאפילו כששכרו לסתם מלאכה כשהוא מגביה מציאה בעה"ב קונה, וכל שכן כאן כששכרו להגביה מציאות דהיינו את הקש והתבן השוכר קנה את הקש והתבן, ונתחייב לשלם לו ואינו יכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך?

אלא מתרץ רב נחמן שבמשנה ובברייתא מדובר ששכרו לעבוד בקש ותבן של הפקר, ובמשנה מדובר ששכרו **להגביה** את הקש והתבן ולכן זכה בהם בעה"ב, אך בברייתא מדובר ששכרו לשמור על הקש והתבן **בהבטה**, והבטה בהפקר אינה קונה ובעה"ב לא זכה בקש ובתבן, ולא נסתיימה מלאכתו, ולכן בעה"ב לא התחייב לשלם לו ויכול לומר לו טול מה שעשית בשכרך.

האם הבטה קונה בהפקר?

אמר רבה שדין זה ש"הבטה" קונה בהפקר הוא מחלוקת תנאים, שלמדנו במשנה [שקלים ד, א] שהשומרים ששומרים בשנת השמיטה על השעורים לצורך מנחת העומר והחטים לשתי הלחם בכדי שלא יטלום בני אדם או חיות (שהרי בשמיטה הכל הפקר), לדעת **חכמים** היו מקבלים שכר עבור שמירתם מהכסף של תרומת הלשכה שהוא ממחצית השקל שאספו בחודש אדר, ולדעת ר' יוסי לא היו משלמים להם אלא מי שרוצה היה מתנדב ושומר בחינם, אמרו חכמים לר' יוסי א"כ נמצא שמנחת העומר ושתי הלחם אינם באים מכספי הציבור אלא מתרומתו של יחיד ששמר עליהם והם שלו, והרי "קרבת ציבור" צריך שיבואו דווקא מכספי הציבור ולא משל יחיד.

מכאן רבה, שנחלקו בדין הבטה בהפקר, ש**חכמים** סוברים שהבטה קונה בהפקר, ואם השומר מקבל שכר מתרומת הלשכה א"כ שמירתו היא עבור הציבור (כדין פועל שנשכר לאסוף מציאות שהם שייכים לבעה"ב), וממילא הקרבן הוא משל ציבור, אך אם הוא לא מקבל שכר א"כ הוא קונה את החטים והשעורים "בהבטה" והם שלו, ונמצא שהקרבן בא משל יחיד ולא משל ציבור.

אך ר' יוסי סבר שהבטה בהפקר אינה קונה, ולכן גם השומר לא מקבל שכר משל ציבור אלא שומר בחינם והוא לא קונה את החטים והשעורים בהבטה, וכאשר יבואו שלוחי הציבור ויקצרו את החטים והשעורים הם יקנו אותם בהגבהה, ונמצא הקרבן משל ציבור.

וכוונתם של חכמים בדבריהם לר' יוסי, לדברך שהשומר אינו מקבל שכר, לפי שיטתנו שהבטה קונה בהפקר נמצא שהשומר קנה אותם, ומנחת העומר ושתי הלחם לא באים משל ציבור.

דוחה רבא שאפשר לבאר שלכו"ע הבטה קונה בהפקר, אך כאן נחלקו האם סומכים על השומר שיִקְנֶה את החטים והשעורים בלב שלם, שחכמים סברו שמכיוון שחוששים שמא השומר לא יִקְנֶה את החטים בלב

שלם, משלמים לו מתרומת הלשכה בכדי שהקרבת יהיה משל ציבור, ולדעת ר' יוסי לא חוששים שמא הוא לא יקנה בלב שלם, ולכן גם אם הוא לא מקבל שכר והוא קנה את החיטים הוא יקנה אותם לציבור. וכוונתם של חכמים בדבריהם לר' יוסי, לדברך שהשומר אינו מקבל שכר, לפי שיטתנו שחוששים שמא הוא לא ימסרם בלב שלם לציבור, נמצא שהשומר קנה אותם ולא הקנה אותם לציבור, ומנחת העומר ושתי הלחם לא באים משל ציבור.

איכא דאמרי, דוחה רבא שלכו"ע הבטה בהפקר אינה קונה, והמח' היא האם חוששים ל"בעלי זרועות" - אנשים אלימים, שחכמים סברו שתיקנו לשלם ארבעה זוזים לשומר בכדי שבעלי הזרועות ישמעו ויחשבו שהקדש קנה אותם, ולא יבואו ליטול את החיטים והשעורים שנשמרים לקרבן (שהרי החיטים הם הפקר - שהבטה לא קונה), ור' יוסי סבר שלא חששו לבעלי זרועות ולא תיקנו שצריך לשלם לשומר.

וכוונתם של חכמים בדבריהם לר' יוסי, לדברך שהשומר אינו מקבל שכר, לפי שיטתנו שחוששים לבעלי זרועות ותיקנו לשלם לשומר ארבעה זוזים, אם השומר לא יטלם אלא ישמור בחינם נמצא שיש בתוך כספי הלשכה ארבעה זוזים ששייכים לשומר ואינם של ציבור, ונמצא שהקרבת שנקנים מכספי הלשכה (דהיינו קרבן תמיד ומוסף וקרבת ציבור) לא באים משל ציבור.

וכן פירש רבין בשם ר' יוחנן שמחלוקתם של חכמים ור' יוסי היא האם חוששים לבעלי זרועות, כפי האיכא דאמרי, ולפי"ז הבטה בהפקר אינה קונה וכך נפסק.

השימושים המותרים ברה"ר

מתני' מכיוון שלמדנו במשנה הקודמת על כותל ואילן שנפלו לרה"ר המשנה מביאה דינים נוספים הקשורים לרה"ר.

אדם שצריך להעביר זבל ברה"ר אסור לו להשהותו שם משום שיכולים אנשים להיזק מהזבל, אלא מיד כשהוא מוציאו לרה"ר צריך שיהיה מישהו שיקח את הזבל לשדה שמזבלים אותה.

אסור לשרות טיט ברה"ר - שבזמנם היו שורים אדמה הרבה זמן בכדי לעשות טיט ואסור לעשות זאת ברה"ר מפני שיכולים אנשים להיזק ולהתלכלך מכך.

אסור להכין לבינים ברה"ר - שהיו מכינים שכבת טיט עבה על הקרקע וחורצים בה לבינים ומניחים אותם עד שיתייבשו, ואסור לעשות כן ברה"ר.

מותר לגבל טיט לבנייה שמשתמש בו מיד (ולא הקפידו על כך משום שהוא היה מצוי ברה"ר התיירו לזמן קצר), אך אסור לגבל טיט לצורך לבינים משום שמהים אותו לזמן מרובה.

הבונה בית וצריך להעביר אבנים ברה"ר, אסור לו להשהותם אלא מיד כשהוא מביא הבנאי יקח ויבנה אותם בבניין, ואם בזמן המועט שהיו אבנים ברה"ר הוזק בהם אדם, בעל האבנים חייב לשלם מה שהזיק, **ורשב"ג** מתיר להכין את העצים והאבנים לבניה ברה"ר שלושים יום קודם שבונה, ואם הזיק אינו חייב לשלם.

מכירת הגמ' האם משנתנו היא לא לדעת ר' יהודה, שלמדנו בברייתא שר' יהודה סובר בזמן שאנשים רגילים להוציא את זבליהם לרה"ר לזבל את השדות, מותר לאדם להוציא את הזבל ולהשאירו במשך שלושים יום בכדי שיתרכך ברגלי האדם והבהמה שדורסים עליו, משום שעל מנת כן הנחיל יהושע את הארץ שיוכלו להוציא זבל לרה"ר, ונמצא שדעת ר' יהודה היא לא כדעת משנתנו שאוסרת להוציא זבל.

דוחה הגמ' שאפשר לומר שמשנתנו היא גם לדעת ר' יהודה, אלא שמודה ר' יהודה שאם הזבל הזיק חייב לשלם, ובמשנה לא נאמר איסור להוציא זבל, אלא עצה טובה לאדם שלא יוציא זבל משום שאם יקרה נזק הוא יתחייב לשלם.

מקשה הגמ' והרי למדנו במשנה [ב"ק סב, ב] גמל שהיה טעון פשתן ועבר ברה"ר והפשתן נכנס לתוך החנות ונתפס בנר של חנווני ונשרף כל הבית, אם החנווני הניח את הנר מחוץ לחנות החנווני חייב לשלם משום שהוא פושע, ומודה ר' יהודה שאם השריפה נוצרה בנר חנוכה שהונח מחוץ לפתח שהחנווני פטור משום

שהוא עושה ברשות, ומדייקת הגמ' מה הכוונה ברשות? ברשות בי"ד ולכן הוא פטור, וא"כ מוכח שלדעת ר' יהודה גם אם הוא הוציא את זבלו לרה"ר ברשות בי"ד אם הוא הזיק הוא פטור ולא כדעת משנתינו. מתרצת הגמ' שאין כוונת ר' יהודה במשנה בב"ק לומר שפטור מפני שהוא ברשות בי"ד, אלא מפני שהוא רשות מצווה ולכן הוא פטור, אך במוציא זבל שהוא ברשות בי"ד גם ר' יהודה מודה שחייב אם הזיק. מקשה הגמ' והרי למדנו שבכל מקום שהתירו חכמים לקלקל ברה"ר כגון להוציא את הזבל ולשפוך מי שופכין ברה"ר אם הזיק חייב לשלם, ור' יהודה פוטר, ומוכח מפורש שגם בזבל ר' יהודה פוטר אם הזיק ודלא כמשנתינו. ולכן הגמ' מכריעה שאכן משנתינו שאוסרת להוציא זבל היא לא כדעת ר' יהודה שמתיר.

סיכום הסוגיא קי"ח, ב"אמר אביי" - סוף הפרק

תנאים הסוברים שהמזיק ברשות פטור

אמר אביי ר' יהודה, ורשב"ג, ור' שמעון סוברים שבכל מקום שנתנו חכמים רשות לקלקל ברה"ר אם הזיק פטור מלשלם.

ר' יהודה - שלמדנו בברייתא (הובאה לעיל) לדעת ת"ק כל מקום שנתנו לו חכמים רשות לקלקל והזיק חייב לשלם, ור' יהודה סובר שפטור מכיוון שנתנו לו חכמים רשות לקלקל.

רשב"ג - שלמדנו במשנתנו הבונה ברה"ר אסור לו להשהות את האבנים אלא מיד כשהוא מביא אבנים הבונה נוטלם ובונה אותם ואם הזיק משלם מה שהזיק, ורשב"ג אומר שמותר לו ל' יום קודם שבונה להביא את האבנים, ואם הזיק פטור מלשלם מכיוון שהוציא ברשות (דין זה שפטור מלשלם לא נאמר בפירוש במשנה אלא נלמד מהמילה "אף" שנאמרה בדעת רשב"ג שמשמע שהוא מוסיף וחולק על ת"ק גם בדין זה).

ר' שמעון - שלמדנו במשנה [בב"ת כ, ב] שאסור להעמיד תנור בבית אא"כ יש גובה של ארבע אמות מפי התנור לתקרת הבית מחשש שמא ידלקו קורות התקרה, ואסור להעמיד תנור בעלייה אא"כ יש מתחת התנור מעזיבה מטיט בעובי ג' טפחים מחשש שידלקו הקורות שתחתיו, אבל אם מעמיד כירה שחומה לא כ"כ גדול מספיק שיהיה מתחתיה מעזיבה בעובי טפח, ואם הזיק משלם מה שהזיק, ר' שמעון אומר שלא נאמרו כל השיעורים הללו להרחיק מתקרת הבית ורצפת העלייה אלא בכדי שאם הזיק פטור מלשלם כיוון שהדליק ברשות.

דין הבונה והזיקו אבניו

למדנו בכרייתא "החצב" שחוצב את האבנים מההר שמסר את האבן שחצב ל"סתת" שמסתת ורבע את האבנים, ונפלה האבן מידי הסתת והזיקה או שנשברה, הסתת חייב לשלם את הנזק או את האבן לבעה"ב. הסתת שמסר את האבן ל"חמר" שמולך את האבן ע"ג חמורו מההר שחוצבים את האבנים לבניין שבונים, ונפלה האבן מידו ונשברה או הזיקה, החמר חייב לשלם.

החמר שמסר את האבן ל"כתף" שנושא את האבן על כתיפו ומושיטה לבנאי שעומד בבניין למעלה, ונפלה האבן מידו ונשברה או שהזיקה, הכתף חייב לשלם.

הכתף שמסר את האבן ל"בנאי" שעומד בבניין למעלה, ונפלה האבן מידו ונשברה או שהזיקה, הבנאי חייב לשלם.

הבנאי שמסר את האבן ל"אדריכל" שהוא הבנאי הראשי ותפקידו לדקדק שכל אבן עומדת במקומה המדויק ולא תזוז ותבלוט החוצה מהשורה, ונפלה האבן מידו ונשברה או שהזיקה, האדריכל חייב לשלם.

ואם הניח האדריכל את האבן במקומה ולאחר מכן נפלה והזיקה, כולם חייבים לשלם (החצב והסתת, החמר והכתף, הבנאי והאדריכל) מפני שכולם שותפים במלאכה אחריות הנזק עליהם, וא"א לחייב רק את האדריכל מפני שהוא כבר סיים מלאכתו והאבן לא נפלה מידו אלא לאחר שהניחה.

מקשה הגמ' והרי למדנו בברייתא שאם האבן נפלה לאחר שהניחה במקומה בבניין האחרון חייב דהיינו האדריכל, וכולם פטורים?

מתרצת הגמ' שבברייתא השניה שכתוב שהאדריכל חייב מדובר כשהפועלים היו שכירים כל אחד למלאכתו, החצב נשכר רק לחצוב והסתת רק לסתת וכו', ולכן כל אחד אחריותו בזמן מלאכתו וכשסיים מלאכתו אין עליו יותר חיוב, ולכן האדריכל שהוא אחרון חייב, אך בברייתא הראשונה שכולם חייבים מדובר בפועלים שקיבלו את המלאכה בקבלנות שכולם חייבים לסיים את המלאכה במשותף, ולכן כשנפלה האבן כולם חייבים מפני שזו אחריות של כולם.

שתי גינות שגדל ביניהם ירק, למי הוא שייך?

מתני' שתי גינות סמוכות זו לזו, אחת קרקעיתה גבוהה והשניה קרקעיתה נמוכה ומתוך הכותל שבין שתי הגינות (שהוא בקרקעיתה של עליונה ובאוויר של התחתונה) גדל ירק כגון שומים או בצלים, ר' מאיר אומר שהירק שייך לעליון מפני שהוא גדל ויונק מעפרו של העליון, ור' יהודה אומר שהירק של התחתון מפני שהוא גדל באוויר גינתו.

אמר ר' מאיר הרי אם יקח העליון את עפר גינתו וישווה את הגובה בין שתי הגינות לא יהיה ירק, ונמצא שהירק גדל רק בזכות העליון ולכן הוא מקבל אותו.

אמר לו ר' יהודה הרי אם התחתון ימלא את גינתו עפר וישווה את הגובה לגינת העליון לא יגדל הירק, ונמצא שאויר גינתו של התחתון גורם לירק לגדול.

ענה לו ר' מאיר מכיוון ששניהם יכולים למנוע את גידול הירק, (העליון ע"י שיטול את העפר וינמך את גינתו, והתחתון ע"י שימלא עפר ויגביה את גינתו) בודקים מהיכן הירק חי ויונק את גינתו, ומכיוון שהוא יונק מהעפר של הגינה העליונה נמצא שהוא שייך לעליון.

ר' שמעון סוכר (דעה שלישית) תלוי היכן הירק גדל, אם זה גבוה שהעליון יכול לפשוט את ידו מהגינה שלו וליטול את הירק הרי הוא של העליון, אך מה שגדל נמוך יותר שהעליון לא יכול לטול מגינתו אלא הוא צריך לרדת למטה ולקחת משם, הרי הוא שייך לתחתון מפני שהעליון מוחל לו שגנאי הוא לו להיכנס לתוך רשותו של חבירו כדי ללוקטו.

ביאור המח' של ר' מאיר ור"י

אמר רבא בין ר' מאיר ובין ר' יהודה לא חולקים שהשרשים שבתוך הקרקע שייכים לעליון מפני שהם בתוך הקרקע שלו, המח' שלהם היא בנופו דהיינו בחלק של הירק שגדל מעל הקרקע, ר"מ סבר שהנוף נגרר אחרי העיקר, ומכיוון שעיקר הירק דהיינו השורשים גדלים בחלקו של העליון גם הנוף שייך לעליון, ור' יהודה סבר שלא אומרים שהנוף הולך אחרי העיקר, ואע"פ שהעיקר גדל בחלקו של העליון, הנוף שייך לתחתון מפני שגדל באווירו.

וכן למדנו בכרייתא מח' נוספת בין ר"מ ור' יהודה, שלמדנו בכרייתא אדם שקנה אילן בשדה חבירו, רק האילן שייך לו ואילו הקרקע שמתחת האילן שייכת לחבירו, וגדל אילן קטן מהשרשים של העץ שלו לכר"ע האילן הקטן שייך לבעל הקרקע מפני שהוא גדל מהשרשים שהם נחשבים כקרקע, אך אם הוא גדל מהגזע של העץ, לדעת ר"מ האילן הקטן שייך לבעל הקרקע מפני שאומרים שהנוף הולך אחרי העיקר ומכיוון שהוא יונק מהקרקע הוא שייך לבעל הקרקע (ואע"פ שאם האילן גדל מאד הנוף שייך לבעל האילן, מפני שאת האילן הוא מכר לו בכדי שכל זמן שהוא ראוי לגדל פירות הוא שלו, אבל עץ חדש הוא לא מכר לו), ור' יהודה חולק ואומר שהוא שייך לבעל האילן מפני שהוא גדל מהגזע של בעל האילן, אמנם מה שגדל מהשרשים שייך לבעל הקרקע, ומבואר שנחלקו ר"מ ור"י בדיון זה האם אומרים שהנוף הולך אחרי העיקר או לא.

ולמדנו מח' נוספת לגבי ערלה, שלמדנו בכרייתא שאילן קטן שגדל מהשרשים של עץ גדול שכבר עברו ג' שנים ואינו ערלה, מ"מ האילן הקטן לכר"ע ערלה וצריך להמתין ג' שנים, מפני שהוא גדל מהשרשים הוא נחשב כאילן חדש לגמרי, ואם הוא גדל מהגזע לדעת ר' מאיר האילן הקטן נחשב ערלה מפני שאומרים שהנוף הולך אחרי עיקרו ודינו כאילו צמח מהאדמה, ולדעת ר' יהודה אם הוא גדל מהגזע האילן הקטן אינו ערלה מפני שלא אומרים שהנוף הולך אחרי העיקר, אלא הוא הולך אחרי הגזע והגזע כבר אינו ערלה מפני שעברו עליו כבר ג' שנים.

מבארת הגמ' שצריך את ב' המחלוקות של ר"מ ור"י בעניין אילן קטן שגדל מאילן גדול, הראשונה לגבי אדם שקנה אילן וגדל אילן קטן מהגזע של הגדול, והשניה לגבי ערלה שגדל אילן קטן מהגזע של הגדול. מפני שאם היו משמיעים לנו רק את המח' הראשונה לגבי מקח וממכר הייתי אומר שרק שם ר' יהודה

סובר שהיוצא מן הגזע שייך לבעל האילן ולא נחשב כגדל מן הקרקע מפני שבדיני ממונות אין מקום להחמיר, אך לגבי ערלה שהוא עניין של איסור הייתי אומר שהוא מודה לר' מאיר שצריך להחמיר ולהחשיבו כגדל מחדש ולמנות לו שוב ג' שנות ערלה, ולכן נכתבה המח' גם לגבי ערלה.

ואם היו משמיעים לנו את המח' רק לגבי ערלה הייתי אומר שדווקא בערלה שהוא עניין של איסור סובר ר' מאיר שצריך להחמיר ולדון את האילן שיצא מהגזע כחדש ולמנות לו ג' שנים, אך לגבי קונה אילן שאין עניין של איסור מודה ר' מאיר שאין מקום להחמיר ואינו נידון כאילן חדש אלא הוא שייך לבעל הגזע, ולכן צריך להשמיע לנו שגם לעניין ממונות ר' מאיר סובר שאומרים שהנוף הולך אחרי העיקר.

ביאור שיטת ר' שמעון

למדנו במשנה שלדעת ר' שמעון אם הירק גדל במקום גבוה שהעליון יכול לפשוט את ידו מהגינה שלו וליטול את הירק הרי הוא של העליון, אך מה שגדל נמוך יותר שהעליון לא יכול לטול מגינתו אלא הוא צריך לרדת למטה ולקחת משם, הרי הוא שייך לתחתון.

אמרו בבית מדרשו של ר' ינאי שדווקא אם העליון יכול ליטול את הירק בקלות, אך אם הוא צריך להתאמץ ולהתכופף בכדי להגיע אל הירק, הרי הוא שייך לתחתון.

מסתפק רב ענן ויש אומרים ר' ירמיה, אם העליון מגיע לנופו של הירק אך לא מגיע לעיקרו, כגון שהנוף היה עולה למעלה, או להיפך אם היה העליון מגיע לעיקרו של הירק אך לא לנופו, כגון שהנוף היה יורד למטה, לדעת ר' שמעון למי שייך הירק, האם זה נחשב שאין העליון יכול ליטול, או שמא מכיוון שהוא כן יכול ליטול אחד מהם הרי הירק שלו? תיקו, והספק נשאר במקומו.

אמרו אפרים הסופר תלמידו של ריש לקיש בשם ר"ל, הלכה כר' שמעון.

מספרת הגמ' שאמרו הלכה זאת שלהלכה פוסקים כר' שמעון לפני שבור מלכא שהיה מלך פרס והיה בקי בדינים ובהלכות, ואמר להם שבור מלכא "אפריון נמטייה לר' שמעון" דהיינו יישר כוחו של ר' שמעון.

רש"י [ד"ה קמיה דשבור מלכא] מבאר שיש אומרים ששבור מלכא הוא האמורא שמואל, אך הוא דוחה דעה זאת מפני שלא מסתבר לומר ששמואל לא ידע את המשנה ואת הפסק שהלכה כר' שמעון עד שהוא שמע זאת מאפרים הסופר.

רש"י [ד"ה אפריון] פירש "חן שלנו" דהיינו שדברי ר' שמעון נשאו חן בעיני שבור מלכא, אמנם פירוש המילים "אפריון" - כח וחוזק, "נמטייה" - מגיע לו.